Agència
de Gestió d'Ajuts
Universitaris
i de Recerca

Memòria justificativa de recerca de les convocatòries ACOM, AMIC, AREM, ARAFI, ARAI, ARIE, CTP-ITT, CTP-XI, EXCAVA, MQD, PBR, RDG i XIRE

La memòria justificativa consta de les dues parts que venen a continuació:
1.- Dades bàsiques i resums
2.- Memòria del treball (informe científic)

Tots els camps són obligatoris

1.- Dades bàsiques i resums

Nom de la convocatòria

ARIE

Llegenda per a les convocatòries:

ACOM	Ajuts a projectes de recerca d'abast local i comarcal
AMIC	Ajuts per a projectes de recerca en matèria d'immigració internacional a Catalunya
AREM	Ajuts per a projectes adreçats a la recuperació de la memòria històrica
ARAFI (a partir 2007)	Ajuts per incentivar la recerca aplicada i la formació universitària en matèria d'immigració a Catalunya
ARAI (fins 2006)	Ajuts per a incentivar la recerca aplicada en matèria d'immigració a Catalunya
ARIE	Ajuts per a donar suport al desenvolupament de projectes de recerca i innovació en matèria educativa i d'ensenyament formal i no formal
CTP-ITT	Ajuts per accions de cooperació en el marc de la comunitat de treball dels Pirineus Ajuts per a projectes d'investigació i desenvolupament tecnològic.
CTP-XI	Ajuts per accions de cooperació en el marc de la comunitat de treball dels Pirineus Ajuts per al desenvolupament i la consolidació de xarxes temàtiques de recerca.
EXCAVA	Ajuts per al desenvolupament de treballs de camp de prospecció i/o excavació arqueològica o paleontològica de rellevància científica i d'impacte internacional
PBR	PBR Projectes Batista i Roca. Ajuts per al finançament de projectes de recerca en l'àmbit de les Ciències Socials i les Humanitats
RDG	Ajuts per al finançament de projectes de recerca que tinguin per finalitat l'estudi de les desigualtats i violències originades per motius de gènere
XIRE	Ajuts per a donar suport a l'establiment de xarxes incentivadores de la recerca educativa

Títol del projecte ha de sintetitzar la temàtica científica del vostre document.
LA FORMACIÓ DELS DOCENTS DE LLENGÜES PER A L'AJUSTAMENT DELS GESTOS PROFESSIONALS ALS CONTEXTOS PLURILINGÜES

Dades de l'investigador responsable

Nom	Cognoms
Margarida	Cambra Giné

Correu electrònic
mcambra@ub.edu

Dades de la universitat / centre al que s'està vinculat

Universitat de Barcelona
Facultat de Formació del Professorat
Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura

Adreça: Passeig de la Vall d'Hebron, 171, 08035 Barcelona
Campus Mundet - Edifici Llevant - Planta 1ª

Número d'expedient

2006ARIE10061

Paraules clau: cal que esmenteu cinc conceptes que defineixin el contingut de la vostra memòria.

Formació docent
Plurilingüisme
Ensenyament de Llengües
Context escolar català
Educació lingüística

Data de presentació de la justificació

16-06-2008

Nom i cognoms i signatura
del/de la investigador/a

Vistiplau del/de la beneficiari/ària

Resum del projecte: cal adjuntar dos resums del document, l'un en anglès i l'altre en la llengua del document, on a més s'esmenti les dades següents: les dades del lloc on s'ha fet l'estada i la durada del projecte.

Resum en la llengua del projecte (màxim 300 paraules)

L'escola catalana té plantejats un seguit de reptes pel que fa a l'educació lingüística de tots els infants, siguin nascuts a Catalunya, siguin vinguts d'altres regions, és a dir, la tasca d'augmentar i millorar tant els seus repertoris lingüístics com els usos socials de les llengües que els componen, molt especialment el català, la llengua de l'escola i del país. Calen canvis substancials en els plantejaments didàctics per ensenyar- aprendre les llengües de l'escola. Els docents tenen, en aquest sentit, un paper crucial. Han de disposar de nous repertoris didàctics adequats als nous contextos i, per introduir progressivament innovacions més profundes, han de poder construir representacions renovades de la llengua i la comunicació, del plurilingüisme i de l'esdevenir plurilingüe, de l'ensenyament a grups d'aprenents tan diversos.

Les experiències viscudes com aprenents i, més tard, com a professors, les històries de vida lingüística i educativa, tenen sovint més pes en les decisons i actuacions dels docents que la formació que han rebut o reben. En alguns aspectes les seves pràctiques són resistents al canvi i poc poroses front a les accions de formació clàssiques, basades en models transmissors, gens favorables a la desestabilització de les velles creences. El projecte presentat pel grup PLURAL s'ha centrat en l'estudi dels processos de formació de professors de llengües de diferents nivells del sistema educatiu, per tal de trobar vies de canvi i innovació del seu pensament i de les seves actuacions a fi de ajustar els seus gestos professionals als nous contextos plurilingües escolars a Catalunya.

Resum en anglès (màxim 300 paraules)

The Catalan school has brought up a series of challenges regarding the linguistic education of all children, are been born in Catalonia, are coming from other regions, that is, the task of increasing and improving their linguistic repertoires as well as the social uses of the languages that compose, very especially the Catalan, the language of the school and of the country, for them. Are necessaries substantial changes in the didactic approaches to teach-to learn the languages of the school. The teachers have, in this sense, a crucial role. They must to have new didactic repertoires suitable for the new contexts and, to introduce deeper innovations progressively, they have to be able to construct representations renewed to groups of apprentices so diverse, of the language and the communication, of the multilingualism and of the become multilingual. The experiences lived like apprentices and, later, as teachers, the stories of linguistic and educational life, they have often more weight in the decisions and performances of the teachers than the education that they have received or they receive. In some aspects, their practices are resistant to the change and little porous front in the classical actions of formation, based on transmissive models, not favourable to the destabilization of the old beliefs.(=Continúa)

Resum en anglès (màxim 300 paraules) – continuació-

(=Continúa) The project presented by the PLURAL group has focused on the study of teachers' formation processes from different languages and educational system levels, in order to find ways of change and innovation of their thought and of their performances to adjusting their professional gestures to the new multilingual school contexts in Catalonia.

2.- Memòria del treball (informe científic sense limitació de paraules). Pot incloure altres fitxers de qualsevol mena, no més grans de 10 MB cadascun d'ells.

SUMARI

1. Introducció

2. Marc teòric

3. Metodologia

4. Resultats

5. Conclusions

6. Referències

1. INTRODUCCIÓ

Per contribuir als processos de millora de les pràctiques docents adequades a les situacions plurilingües socials i escolars que caracteritzen l'escola catalana d'avui, el grup PLURAL es proposà investigar la manera com es poden construir nous contextos de formació o altres formes de desenvolupament professional (tutorització de pràctiques, assessoraments a centres, recerca-acció, co-formació, participació en equips de recerca) que tinguin efectes consistents tant en les actuacions com en el pensament del professorat de llengües.

El projecte ha tingut la finalitat d'explorar alguns d'aquests contextos potencialment formatius per tal de recollir evidències de desestabilització i de reconstrucció dels coneixements i les representacions. Més concretament, la recerca s'ha centrat en descobrir i descriure en quines condicions pot tenir lloc la reflexió sobre la pròpia pràctica, la presa de consciència i interpretació del que es produeix a l'aula, la posada en relació entre el saber pràctic i el saber expert, l'expressió discursiva en els intercanvis amb altres agents educatius, etc.

2. MARC TEÒRIC

Ens hem centrat en explorar aquells contextos formatius (formació inicial i permanent tant dels mestres d'infantil i primària com els professors de secundària) on es transcendeix el model academicista, transmissor i ensinistrador (Ventura, 2006) i on es generen espais de debat i de reflexió en interacció, partint de les expectatives, les preguntes i les actuacions dels docents. Hem entès els processos formatius, des d'una perspectiva constructivista, com a processos educatius de reflexió crítica per construir un pensament renovat sobre el qual posar a la pràctica idees noves i introduir canvis en les cultures docents. Han constituït el marc teòric de la recerca duta a terme els següents àmbits de referència:

- **La formació i la pràctica reflexiva:** La figura del "pràctic reflexiu" formulada per Schön (1983) s'imposa en el camp d'un ofici tan complex com és el d'un docent, on compten sobretot un conjunt de sabers pràctics, transversals i d'acció, construïts a partir de l'experiència, però que no estan renyits amb la raó científica. Es tracta d'un debat que influeix la manera de concebre la formació del professorat (Richards, 1998; Causa, 2005; Cadet i Causa, 2005). Juntament amb aquests pressupostos, hem descobert i explorat alguns estudis d'una línia important de recerca centrada en el rol dels discursos orals i escrits dins dels processos de formació inicial i permanent i els procediments innovadors de formació que donen molta importància a aquestes pràctiques discursives (Jaubert et al., 2004, Vanhulle, 2004).

- **Una teoria de la pràctica i les teories de l'acció:** La recerca educativa ha anat integrant nocions de diversos àmbits relacionats amb l'anàlisi del treball. L'aprenentatge de l'activitat professional per part dels docents pot ser entès com el d'un treball , i el concepte d'acció n'és la clau. La formació és entesa com una re-construcció, per part del que s'està formant, en el marc del seu propi sistema de sabers pre-existent, d'uns nous sabers posats a la seva disposició, un procés on està, sobretot, actiu. Des d'una perspectiva sòcio-cognitiva, l'aprenentatge és interacció i cognició, sent la primera mediació de la segona, amb una relació de complementarietat. Pel que fa al camp de l'ensenyament de llengües ens han interessat especialment els treballs de Perrenoud (2001); Bronckart (2004); Bange (2005); Fillietaz (2005).

- **Desestabilització de les representacions:** Hem recollit també alguns treballs dels equips de lingüistes interaccionistes de les universitats i centres de recerca europeus (Lüdi i Py, 1995; Py, 2000; Moore, 2001; Cavalli, 2005), centrats en les interaccions exolingües, els quals han investigat sobre les representacions socials i els estereotips que els locutors

construeixen discursivament a l'interior de la interacció verbal, en relació amb els valors que s'atorguen a diverses llengües o varietats i als que les parlen. La manera de categoritzar les llengües, el seu aprenentatge, els seus parlants, les regions on es parlen, les polítiques lingüístiques i educatives, el bilingüisme i el plurilingüisme, la parla plurilingüe i les marques transcòdiques, especialment els canvis de codi, etc. ha estat àmpliament estudiada i ha constituït per a la nostra recerca un referent importantíssim, amb el qual, a més, compartim opcions metodològiques.

- **Les històries de vida i les biografies formatives:** Els estudis sobre la identitat i la vida professional dels professors (Deprez, 2000; Bertaux, 2001; Goodson (ed.) 2004) han resultat particularment útils per entendre la formació i transformació de les representacions dels docents i també per descobrir la influència de les seves històries lingüístiques sobre el seu pensament.

- **Estudis interaccionistes sobre el plurilingüisme,** dels equips de Genève, Lausanne i Bâle (Py, 2000; Lüdi i Py, 2002; Matthey (ed.),1997; Gajo et al. (eds.), 2004, entre molts altres) que han treballat sobre l'adquisició en contextos no formals (d'immigrants en situacions exolingües) així com les interaccions a les aules, des d'una perspectiva d'investigació qualitativa i interaccionista. També les recerques sobre el plurilingüisme a les escoles del grup d'investigació francès "Plurilingüisme et apprentissages" (Coste, 2001; Simon i Sabatier, 2003; Mochet et al. 2005; Gajo, 2001; Moore, 2006).

- **Estudis sobre l'escola i les noves situacions plurilingües a Catalunya:** Per una banda**,** treballs de diferents grups de recerca dels països catalans, impulsats pel grup GREAL i que han treballat conjuntament durant els últims 10 anys, reunits per la xarxa XELFEMM (Cots i Nussbaum, 2003; Guasch i Ríos, 2003; Milián i Guasch, 2004; Camps (ed.), 2006), i que ara s'han aplegat en la Xarxa Temàtica Institucional LLERA - L'educació lingüística i Literària en entorns plurilingües. Per altra banda, ha estat força útil la consideració del replantejament dels models d'immersió fets per Vila (2001) i Vila, Siqués i Roig (2006). Així mateix, els contactes freqüents amb la Fundació Jaume Bofill –i especialment el *3r Simposi sobre l'Estat de l'Educació a Catalunya: El professorat i la millora de l'educació*, ens han aportat perspectives complementàries sobre els plurilingüismes deguts als fenòmens migratoris al país (Alegre, 2005; Alegre i Collet, 2007).

3. METODOLOGÍA

Metodologia de recerca

La línia de metodologia de recerca per la qual hem optat i que hem anat afinant en projectes anteriors és la de la recerca etnogràfica, perquè parteix de dades empíriques per construir teories, perquè permet explorar en profunditat la realitat quotidiana de les aules i la vida dels professors, perquè es centra en els participants, estudia casos singulars i té en compte el context i, finalment, perquè treballa a partir dels discursos en interacció (Cambra, 2003).

Per investigar els processos formatius esdevinguts en determinats dispositius de formació inicial i permanent (assessoraments, pràctiques, debats, diaris, etc.), hem recollit dades discursives orals i escrites, i les hem analitzades cercant indicis d'adquisició potencial de nous sabers pràctics i teòrics.

- L'anàlisi del llenguatge de la formació ens ha permès aprofundir en les marques discursives de la presa de consciència, la reflexió crítica, la flexibilització de les posicions, l'auto-confrontació i l'argumentació.
- Per conèixer els gestos professionals dels docents i el que realment passa quan estan interactuant amb un alumnat lingüísticament heterogeni, hem interpretat els

intercanvis verbals a la recerca de bastiment col·lectiu i episodis facilitadors de l'aprenentatge.

- Per suscitar la reflexió i la consciència dels professors, així com la desestabilització dels seus sistemes de representacions, hem fet observacions i anàlisis conjuntes de les esmentades interaccions, per tal que els ensenyants construeixin nous sabers pràctics i teòrics sobre com aprenen els alumnes amb diversitat de nivells i de repertoris lingüístics i culturals.
- Per identificar indicis de desestabilització del pensament dels professors, hem analitzat les interaccions entre professors i formadors, seguint els procediments de l'anàlisi del discurs. Ens hem plantejat qüestions metodològiques relatives a l'anàlisi del discurs de les sessions de coordinació LIC especialment marcat per l'argumentació, la super-enunciació (Rabatel, 2005) i la negociació i hem posat a punt els mètodes d'anàlisi adients.

Mètodes de recollida i anàlisi de dades

Hem recollit i analitzat discursos orals i escrits tant introspectius com interactius:

Dades

Hem treballat amb el següents corpus de dades:

A. Entrevistes a professors de diversos centres d'educació infantil i primària i observacions d'algunes de les seves classes.

B. Dades de sessions d'assessorament a centres, enregistraments de les sessions orals i diversos documents escrits: actes, diaris, avaluacions, etc. (que s'han fet a dos centres d'educació infantil i primària per dos formadors universitaris durant el curs 2006-07 a un centre d'educació infantil i primària)

C. Dades orals enregistrades durant les reunions entre professores LIC i els seus assessors (que s'han fet a un centre de secundària durant el curs 2006-07).

D. Dades del treball entre estudiants en formació inicial i el seus tutors en situació de pràctiques (sessions que s'han fet durant el 2006-07)

1. Estudiants de la facultat de Formació del professorat (mestres de primària i de llengua estrangera)
2. Estudiants del CAP per a professors de llengües estrangeres de secundària

- L'entrevista individual als professors en formació (inicial i permanent) ens ha permès recollir la història de vida (lingüística, d'aprenentatge i d'ensenyament) del docent o aspirant a docent, i les seves manifestacions pel que fa al que saben de l'alumnat, creuen que han de fer a les aules plurilingües, el que saben dels plantejaments didàctics per tractar la diversitat, la manera com entenen que cal organitzar l'ensenyament i com es situen en relació amb la innovació a les escoles. Les anàlisis han tingut en compte que és tan important el que diuen com la manera com ho expressen, ho reiteren, completen i afinen al llarg de l'entrevista.

- Les observacions de seqüències de classe a les escoles han aportat dades rellevants sobre la manera com es comporten, comuniquen, treballen i aprenen els alumnes quan realitzen tasques comunicatives contextualitzades en determinats formats interactius, recursos i material per al treball autònom, agrupaments heterogenis i altres pràctiques innovadores.
Les sessions de treball dels aprenents, degudament enregistrades (àudio i vídeo) i transcrites, han estat objecte d'interpretació per part dels investigadors, aplicant una anàlisi conversacional i discursiva que ha permès descriure detalladament i entendre la construcció i la dinàmica d'aquestes interaccions, així com el seu potencial d'adquisició. Hem aprofundit i adaptat el model ADI (Analyse du Discours en Interaction) d'anàlisi

conversacional de Kerbrat-Orecchioni (2005), distingint tres eixos: l'estructura organitzativa de la interacció, la gestió dels temes i el posicionament enunciatiu dels participants.

- Posteriorment, aquestes mateixes **sessions de classes de llengua han estat objecte d'anàlisi conjunta**, reflexió crítica i debat per part dels professors en formació en diversos dispositius de formació per tal d'arribar a principis sobre les condicions que optimitzen l'aprenentatge (característiques de les tasques, dels agrupaments, del discurs del professor i el seu guiatge, les actituds dels aprenents i els seus recursos, el seu procés cap a l'autonomia, etc.) a partir dels quals dissenyar noves tasques i noves actuacions i incorporar sabers teòrics a partir dels sabers pràctics.

- A les sessions de formació inicial del professorat (pràcticum) s'han enregistrat els intercanvis de tutoria entre el/els tutor/s i l'estudiant en pràctiques, s'han transcrit i s'han analitzat els discursos respectius, les seqüències de bastiment (*scaffolding*), les evidències de modificació en els processos cognitius dels estudiants. També s'han analitzat les memòries finals a la recerca de l'evolució al llarg de les pràctiques del seus coneixements derivada de l'articulació entre l'experiència quotidiana a les escoles i les sessions de formació a la universitat.

- En els assessoraments a centres (formació permanent) hem recollit no només les interaccions orals de l'equip de professors i del formador, sinó també documents escrits reveladors de les seves valoracions, reflexions crítiques i consensos (actes, escrits auto-avaluatius, memòries, projecte lingüístic de centre...).

- Pel que fa a l'anàlisi de les interaccions orals, ens hem basat en la metodologia de recerca d'anàlisi del discurs i anàlisi de la conversa, més concretament en el model d'Anàlisi del Discurs en Interacció (Kerbrat-Orecchioni, 2005).
- Pel que fa a l'anàlisi dels documents escrits, ens han guiat els treballs desenvolupats per investigadors europeus de la formació universitària (Jaubert, M. et al., 2004; Vanhulle, S., 2004).
- Per ambdós tipus de dades (orals i escrites) ens hem recolzat també en la metodologia dels estudis desenvolupats pels equips de recerca catalans en didàctica de la llengua, integrats fins ara a la Xarxa XELFEMM i, a partir de juliol de 2006, a la Xarxa LLERA -L'educació lingüística i literària en entorns plurilingües.

4. Resultats

Els objectius de la recerca duta a terme han estat els següents:

1. Contribuir al desenvolupament professional dels ensenyants, amb unes propostes d'acompanyament per part dels formadors - investigadors, que els permetin qüestionar les pròpies pràctiques, experimentar i analitzar intervencions didàctiques alternatives
2. Dissenyar dispositius didàctics que contemplin noves modalitats organitzatives i afavoreixen interaccions entre alumnes de competències i repertoris lingüístics diversos.
3. Analitzar conjuntament amb els docents situacions d'aula en que els alumnes coconstrueixin i negocien, amb el docent o entre ells, un discurs per resoldre alguna tasca que plantegi reptes cognitius significatius.
4. Posar a l'abast dels educadors orientacions d'educació lingüística de tot l'alumnat, enfocades cap a la dimensió comunicativa i sòciocultural de la llengua, en una perspectiva interdidàctica, més enllà de les diferents tradicions d'ensenyament de les llengües primeres, segones i estrangeres
5. Estudiar com els professors es representen ells mateixos com a parlants i ensenyants de llengua amb un nou alumnat plurilingüe, quins conceptes de llengua i de comunicació els

guien en la seva tasca, què pensen de la diversitat dels seus alumnes, dels procediments didàctics adequats per l'educació lingüística d'aquests, i establir relacions entre el seu pensament i la seva actuació .

6. Comprendre com aquests sistemes de representacions s'han format i com es modifiquen, per iniciar processos d'innovació en els models de formació inicial i permanent.
7. Difondre iniciatives de formació que afavoreixen una pràctica reflexiva i actituds positives cap al plurilingüisme, la interculturalitat i l'educació en valors democràtics en la comunitat educativa.

Aquests objectius es van concretar en les següents preguntes d'investigació, que presentem juntament amb els resultats obtinguts durant el període de gaudiment de l'ajut:

1- Com es desestabilitzen i es transformen els sistemes de CRS dels professors de llengües?

Per aconseguir canvis en els gestos professionals dels docents a les aules, calen noves percepcions de la seva feina així com maneres de fer diferents, supeditades a una desestabilització dels seus sistemes de CRS i dels estereotips dominants. Pel que fa a les necessitats del professorat de llengües de fer front al repte de l'educació plurilingüe, les creences socialment admeses i potents, la inèrcia i el desconeixement fan que hi hagin resistències molt fortes per assumir la diversitat lingüística, cultural i cognitiva de l'alumnat. La desestabilització d'aquestes creences és un primer pas, molt important, per poder reconsiderar els plantejaments didàctics i abordar nous enfocaments de les tasques per els aprenentatges lingüístics des d'una perspectiva plurilingüe.

L'evolució dels sistemes de pensament dels professors s'ha fet evident a partir de l'anàlisi dels discursos de professors en formació inicial i continuada, recollint les marques explícites de la presa de consciència d'una nova perspectiva sobre la seva pràctica (Comunicació AIRDF-Cambra, 2007; Cambra i Fons, 2006): marques de la temporalitat, expressions de canvi, explicitacions de la presa de consciència, raonaments argumentatius, etc. També hem pogut recollir indicis de processos d'adopció d'una identitat professional, a partir dels jocs de formes pronominals i de persones verbals i d'altres procediments discursius.

Tal com es pot apreciar en el diagrama següent (Cambra, Civera, Fons i Palou, 2008), la presa de consciència es construeix a partir de la reflexió sobre la preparació de l'acció, l'acció en situació i els models teòrics que venen a donar resposta a les qüestions plantejades per la pràctica educativa, i s'expressa a través del treball discursiu en interacció amb els iguals i amb els formadors i investigadors.

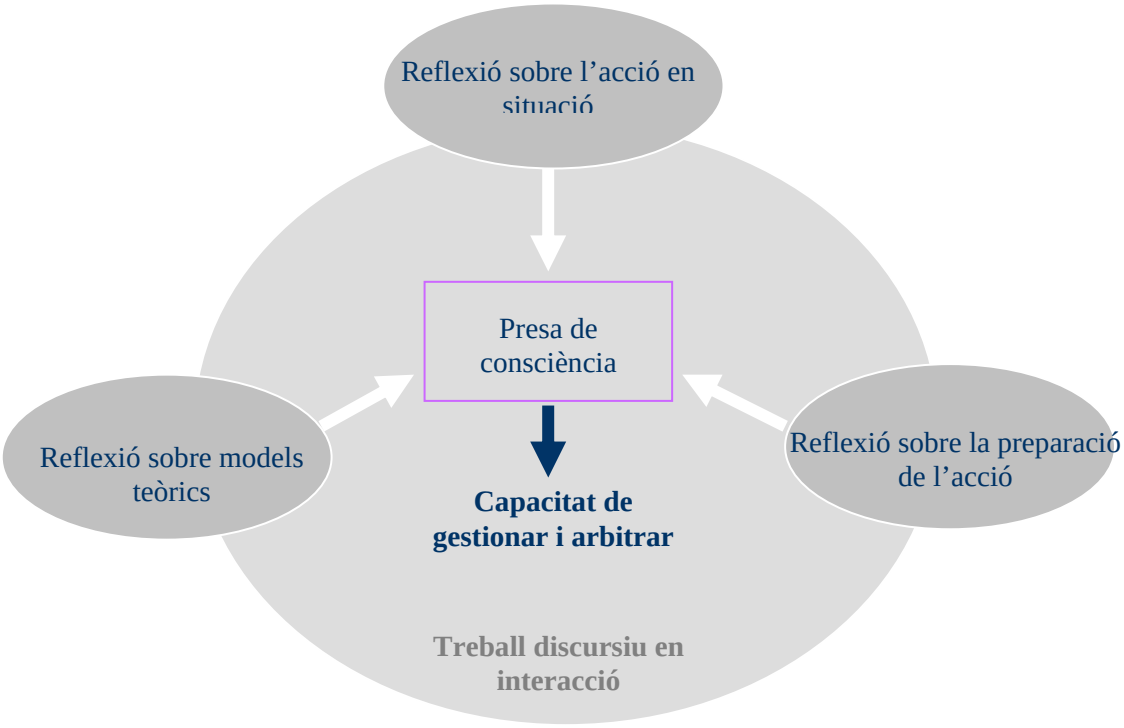

(Cambra, Civera, Fons i Palou, 2008)

2- Quines característiques haurien de tenir els contextos formatius per contribuir a la desestabilització d'aquells CRS que suposen una resistència a l'adequació de la docència als nous contextos?

La formació del professorat ha de tenir en compte el bagatge cognitiu que cadascú ha constituït a partir de les seves experiències precoces com aprenents i, més tard, com a ensenyants, que pot evolucionar, malgrat les resistències. Els itineraris o processos de millora, canvi i formació, per ser efectius, han de partir de l'experiència viscuda intensament, estar basats en l'auto- i hetero-confrontació amb la realitat (observació de classes, anàlisis i debats) i en la reflexió aprofundida (en entrevistes, diaris, memòries), compartida amb la comunitat d'aprenentatge i amb l'acompanyament de formadors i investigadors (Cambra i Palou, 2007; Cambra, 2008; Cambra, Civera, Fons i Palou, 2008).

Els procediments de formació que han estat objecte d'estudi, on es promouen el qüestionament, el balanç de satisfaccions i insatisfaccions, la problematització i la recerca de respostes i solucions, la mobilització de les creences personals i la combinació amb els sabers pràctics i teòrics aportats pels formadors presenten un potencial d'adquisició molt alt. S'han observat processos d'adquisició de nous sabers i saber fer, així com expressions de transformació dognitiva a través dels discursos produïts pels estudiants o professors en formació

La observació de classes, pròpies o d'altres, l'anàlisi crítica i el debat sobre les preguntes emergents, la interacció amb els companys, amb els formadors, amb els investigadors, la recerca de respostes als textos teòrics disponibles, el treball d'introspecció i de reflexió en discursos escrits constitueixen els ingredients òptims per fer emergir, qüestionar, desestabilitzar i transformar els CRS dels docents en fprmació.

3- Quins espais alternatius de desenvolupament professional permeten als docents poder-se construir com a mestres plurilingües i agents reflexius, per tal d'introduir canvis en la seva praxis?

S'ha treballat en un ventall ampli i variat de dispositius de formació, amb professorat divers, del que convé destacar:

- Les tutories de pràctiques de formació inicial:
Per una banda, l'autoconfrontació amb la pròpia actuació, consecutiva a la intervenció pràctica en una classe, en interacció amb els tutors (de l'escola i de la universitat), constitueix matèria molt estimulant per l'elaboració d'un discurs reflexiu portador de nombrosos indicis de presa de consciència i reconsideració del propi pensament i de les decisions preses durant la pràctica. És un espai propici al desplegament d'un retorn reflexiu sobre els fets i les accions, una experiència prou important que sacseja les certeses i planteja preguntes, remou qüestions afectives i identitàries. L'anàlisi amb els formadors de l'experiència viscuda constitueix un moment fort, crític, on es revisen molts CRS, es plantegen noves necessitats i es busquen altres maneres de fer. També es fa palès un procés identitari important cap a l'assumpció de la funció de mestre.

Per altra banda, les memòries constitueixen un procés diferent, un treball d'escriptura distanciada que converteix la situació docent, l'acció personal i la reflexió sobre els fets en objecte de reflexió, amb un diàleg amb si mateix i amb els destinataris, els formadors: una anàlisi de la situació, la construcció d'una problematització, intents de resolució i auto-avaluació.

- Les sessions d'assessorament a centres educatius, com a espai de formació permanent: Els equips de mestres d'un centre escolar en procés de formació acompanyats per un assessor (i investigador) estableixen negociacions on es troben en situació de fer proposicions, contra - proposicions, argumentacions, justificacions, etc. durant les quals formulen els seus CRS, els reformulen, els revisen o els abandonen, tal com evidencien les anàlisis de les interaccions orals produïdes i dels textos escrits –actes de les reunions-. (Fons i Pluvinet, 2007-Comunicació IUFM-Arras).

- La recerca a l'aula, duta a terme per mestres i professors en exercici: (Cambra, Palou i Vila, 2008)
Els professors implicats en projectes de recerca a l'aula o de recerca-acció es troben confrontats a auto i hetero-observacions de les interaccions que es produeixen en les seves classes i en l'anàlisi aprofundida d'aquestes, sia individualment sia en grup acompanyats pels formadors - investigadors. Els participants en els debats en grup adopten unes posicions que progressen des d'una polarització molt forta al principi cap a la construcció de reflexions compartides a partir de la observació de les interaccions de l'aula. L'anàlisi minuciosa de les dades enregistrades ha mostrat fins a quin punt la reflexió compartida, si es produeix amb l'acompanyament adequat, permet matisar el propi discurs i adoptar progressivament altres perspectives.

El treball de camp dels investigadors realitzat a les escoles on treballen els mestres que col·laboren en les recerques ha garantit la possibilitat d'acompanyar-los en les observacions, de recollir dades en el seu context natural, de tenir llargs intercanvis sobre les problemàtiques plantejades per la diversitat i el contacte de llengües a les aules i de fer-los entrevistes en profunditat.

4- Els discursos dels formadors constitueixen un guiatge basat en els principis constructivistes de "bastiment" (*scaffolding)*?

S'ha tingut cura de focalitzar l'anàlisi de les interaccions entre docents i formadors en el treball discursiu específic del formador quan acompanya el docent en formació en les diferents tasques conjuntes, a la recerca d'evidències de les estratègies que caracteritzen els processos de bastiment descrits per Bruner i altres autors. S'ha pogut descriure el desenvolupament de les interaccions des d'aquest punt de vista, especialment les negociacions que tenen lloc quan es presenten situacions problemàtiques i diverses opcions possibles (treball no publicat).
També s'ha treballat sobre els diaris que alguns formadors han fet al llarg d'un curs d'assessoraments a centres, on consigna la dinàmica negociadora constant, les dificultats, les valoracions, la recerca d'estratègies per acompanyar els mestres en la reflexió sobre l'educació lingüística. (Fons i Palou, en premsa).

5- En quina direcció s'han d'enfocar les accions de formació inicial i permanent del professorat i el seu desenvolupament professional al llarg de la vida?

Hem pogut esbossar, a partir de l'anàlisi dels processos de reconstrucció del repertori didàctic dins del corpus de dades obtingut, les bases de disseny i d'actuacions de formació inicial i permanent del professorat, orientades a donar resposta als reptes lingüístics que l'escola té plantejats.

Aquests canvis han de ser individuals i col·lectius, és a dir, en les cultures dels grups professionals, i fruit d'una dinàmica de qüestionament a l'interior d'aquests grups culturals (centres educatius, associacions professionals, etc).

Finalment, afegim una pregunta que estava implícita dintre dels objectius de la sol·licitud i que ha anat prenent força a mesura que avançava el procés de recerca ha estat la següent:

6- Com els professors es representen ells mateixos com a parlants i ensenyants de llengua amb un nou alumnat plurilingüe?

Tal com ho corroboren tots els treballs sobre el pensament dels professors (cf. la revisió de Borg, 2003), els CRS tenen origen a les pròpies experiències d'aprenentatge, específicament de llengües. L'evocació d'aquests records, la selecció dels moments clau en les seves experiències d'adquisició de llengües, de contacte amb noves llengües i els parlants de llengües diverses, de situacions difícil de comunicació exolingüe, de relacions marcades per la diferència cultural, etc. fan emergir l'expressió de CRS lligats a les llengües, la seva adquisició, els seus repertoris lingüístics i les relacions que hom estableix amb les llengües, feta al llarg d'entrevistes i d'històries de vida permet als docents verbalitzar les concepcions sobre el propi plurilingüisme i el del seus alumnes així com d'actualitzar-les, de reconstruir-les a la llum de les noves experiències, d'ensenyament i de formació. En aquest sentit, el grup PLURAL s'ha plantejat de treballar sobre la relació del pensament dels professors no només amb la presa de decisions a l'aula, sinó també amb la història de vida lingüística i les experiències d'aprenentatge d'aquests (Cambra, 2007-Child Health & Education; Ballesteros, Cambra, Fons i Palou, 2007).

Alguns d'aquests resultats els hem presentat a diversos espais científics i han estat objecte de diferents publicacions, algunes citades més amunt:

Articles de revistes (per ordre decreixent de publicació)

Fons, M. i Palou, J. (en premsa). "Evolución de las representaciones de los profesores sobre el plurilingüismo en procesos de formación en el centro educativo". Publicació a rel de la comunicació presentada al II Seminari "El aula como espacio de investigación sobre la enseñanza y aprendizaje de lenguas". Valladolid, 1 i 2 de juny de 2006.

Pluvinet, D. (2008). "Représentations de professeurs de français langue étrangère d'universités mexicaines sur l'enseignement du français de l'oral". Parpette C. i Mochet M-A. (Eds.). *L'oral en représentation(s). Décrire, enseigner, évaluer*. Collection Proximités-Didactique, E.M.E, pp159-180, ISBN : 978-2-930481-47-0.

Cambra, M. (2008). "Enseigner l'oral à l'école primaire. Les représentations des futurs enseignants catalans en stage dans des classes de Français langue étrangère". A: Cortier, Cl. i Bouchard, R. (Eds.), *Quel oral enseigner, cinquante ans après Le Français Fondamental? Le Français dans le Monde. Recherches et Applications* (pp. 158-170). París: CLE International.

Cambra, M., Civera, I., Fons, M. i Palou, J. (2008). "Los procesos de reflexión de los docentes y la innovación en las aulas plurilingües". A: Camps, A. i Milian, M. (Eds.), *Miradas y voces: Investigación sobre la educación lingüística y literaria en entornos plurilingües* (pp. 45-60). Barcelona: Graó.

Cambra, M., Fons, M. Palou, J. i Civera, I. (2008). "Els processos de reflexió dels docents i la innovació a les aules plurilingües". A: Camps, A. i Milian, M. (Eds.), *Mirades i veus: Recerca sobre l'educació lingüística i literària en entorns plurilingües* (pp. 41-56). Barcelona: Graó.

Ballesteros, C., Cambra, M., Fons, M. i Palou, J. (2007). "Incidència de la història de vida lingüística dels docents en la seva representació dels plurilingüismes escolars. Estudi de dos casos.". A: Guasch, O. i Nussbaum, L. (Eds.), *Aproximacions a la competència multilingüe* (pp. 33-46). Bellaterra: Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura i de les Ciències Socials de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Cambra, M. (2007). "Représentations des futurs enseignants catalans et stages pratiques". A: Causa, M. (Ed.), *Formation initiale en français langue étrangère: actualité et perspectives. Le Français dans le Monde. Recherches et Applications* (pp. 136-146). París: CLE International.

Cambra, M. i Palou, J. (2007). "Creencias, representaciones y saberes de los profesores de lenguas en las nuevas situaciones plurilingües escolares de Cataluña". *Cultura y educación,* 19 (2), pp. 149-163.

Palou, J. (2007). "Ensenyar la llengua oral". *Àmbits de psicopedagogia,* 19, pp. 8-12.

Cambra, M. (2006). "Algunes claus bàsiques per abordar el plurilingüisme a l'escola". *Escola Catalana* [Monografia: Terra d'acollida], pp. 432, 20-22.

Cambra, M. i Fons, M. (2006). "Interacción en el aula de acogida. Creencias de profesores de lenguas sobre el plurilingüismo en la escuela". A: Camps, A. (Ed.), *Diálogo e investigación en las aulas. Investigaciones en didáctica de la lengua* (pp. 243-262). Barcelona: Graó.

Fons, M. (2006). "Aprendre a conviure en un món ple d'escrits. Ensenyar a llegir i a escriure a parvulari", *Escola Catalana,* 433, pp. 14-15.

Fons, M. (2006). "La complexitat de l'ensenyament inicial de l'escriptura". *Articles de Didàctica de la Llengua i la Literatura,* 40, pp. 11-19.

Fons, M. (2006). "Una panorámica de la enseñanza y el aprendizaje inicial del texto escrito". A: Ríos, I. (Ed.), *Panoramas, preocupaciones y perspectivas en la enseñanza de la lengua escrita* (pp. 25-44). Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

Tolchinsky, L. i Fons, M. (2006). "La lengua escrita en la educación infantil". A: Ríos, I. (Ed.), *Panoramas, preocupaciones y perspectivas en la enseñanza de la lengua escrita* (pp. 58-79). Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.

Actes

Cambra, M., Palou, J. i Vila, E. (2008). "Dins o fora de l'aula?" Un dilema clau en les representacions dels professors pel que fa a l'agrupament dels nouvinguts". A: ICE Josep Pallach (ed.), *Nouvinguts fins quan? La incorporació de l'alumnat estranger nouvingut al currículum ordinari. V Simposi: Llengua, educació i immigració,* Girona: Documenta Universitària, pp. 171-180.

Publicacions electròniques

Cambra, M. (2007). "L'accueil des enfants étrangers et l'éducation en Catalogne". *Child Health and Education,* 1 (1), pp. 13-26. http://www.childhealthandeducation.com/

Comunicacions a congressos

Cambra, M. "Émergence et déstabilisation des représentations de futurs enseignants catalans de FLE en stage". *Colloque International de l'AIRDF (Association Internationale pour la Recherche en Didactique du Français),* 13-15 Setembre 2007, Villeneuve d'Asq (França).

Cambra, M., Civera, I., Fons, M. i Palou, J. "Els processos de reflexió dels docents i la innovació a les aules plurilingües". *I Jornades de Recerca sobre l'Educació Lingüística i Literària en entorns Plurilingües,* 18-19 Gener 2007, Barcelona, Presentació de la Xarxa temàtica institucional LLERA. [Resum de la comunicació disponible a: http://dewey.uab.es/didllengua/XIRE/comunica/PLURAL_cat.pdf].

Fons, M. i Pluvinet, D. "Les enseignants de langues face aux situations plurilingues en Catalogne: Représentations et contextes potentiellement formatifs". *Colloque CDIUFM: Qu'est-ce qu'une formation professionnelle universitaire des enseignants? Enjeux et pratiques,* 2-4 Maig 2007, IUFM Nord-Pas de Calais, Arras (França).

Cambra, M., Palou, J. i Vila, E. "Dins o fora de l'aula?" Un dilema clau en les representacions dels professors pel que fa a l'agrupament dels nouvinguts". *V Simposi "Llengua, Educació i Immigració",* 23-24 Novembre 2006, Girona.

Beneficis derivats de la implementació del projecte

Atès que la recerca plantejada ha implicat professorat de diferents nivells educatius, alumnes de diversos orígens i llengües i professors universitaris amb experiència en investigació en el camp educatiu, els resultats han repercutit en els diferents protagonistes del sistema educatiu:

1. Els docents
perquè es troben implicats en processos de formació que els han ajudat a millorar la pràctica docent, la seva imatge i les seves expectatives professionals.

2. Els alumnes de l'escola catalana
tant els autòctons com els al·lòctons, perquè la participació en activitats i seqüències didàctiques innovadores ha afavorit el seu progrés en l'aprenentatge de les llengües de l'escola, i molt especialment en l'aprenentatge de la llengua catalana.

3. La formació inicial
perquè aquesta aproximació a allò que succeeix a les aules i als centres ha enriquit les perspectives dels professors universitaris responsables de la formació inicial: els ha ajudat a programar les assignatures tenint en compte la realitat social i educativa i els ha estimulat a introduir canvis en els models de formació inicial vigents.

4. La formació permanent
perquè ha estat una opció formativa situada en la línia d'una pràctica reflexiva, ja que ha plantejat un tipus de desenvolupament professional del professorat basat en l'autoobservació i en la reflexió dialògica; un tipus d'educació més proper a l'assessorament i a la recerca-acció (amb la participació i la corresponsabilitat dels implicats) que a models jeràrquics de formació.

5. Els professors universitaris
perquè ha promogut un model formatiu que ha facilitat la interacció entre docents de nivells diferents al voltant d'actuacions didàctiques; els professors universitaris han tingut una bona oportunitat per conèixer què succeeix a les aules i per acompanyar altres docents en un procés de microanàlisi de situacions d'aula.

6. El model de recerca
perquè el projecte ha apuntat a una línia de recerca en l'ensenyament de llengües que, si bé té un reconeixement arreu en l'àmbit educatiu, tot just es comença a consolidar en el món acadèmic de les didàctiques específiques.
(Destaquem que diverses tesis relacionades amb el grup han tingut un reconeixement de la comunitat científica per investigacions en el marc d'aquest paradigma: Premi de Pedagogia A. Galí i tres premis extraordinaris de doctorat de la Universitat de Barcelona).

7. La convivència en un context social
perquè l'aprenentatge adequat de la llengua del país, de les altres llengües presents a l'escola i a l'entorn, i de la comunicació, és un factor crucial per a la convivència armoniosa, la cohesió social i la prevenció de l'exclusió.

8. Xarxa i formació de joves investigadors
perquè s'ha pogut donar suport a la creació de la Xarxa incentivadora de la recerca "LLERA", aportant l'experiència del grup de recerca. Així mateix, el treball realitzat ha permès la consolidació d'un nucli de joves investigadors que han dut -i duen- a terme recerques sota l'impuls dels projectes finançats.

5. Conclusions

Podem qualificar aquesta recerca com a *situada.* Situada en la mesura que tracta una de les qüestions que en aquests moments és prioritària en el marc del sistema educatiu i que, en fer-ho, dóna la paraula a uns docents concrets, disposats a fer explícites les seves creences sobre la nova situació plurilingüe a les aules i a posar-les en qüestió en el si d'un grup específic. En aquest sentit, hem de considerar que els resultats que hem apuntat s'han d'entendre com a generalitzacions que es realitzen a partir d'una situació singular.

- La consciència per part dels docents de la necessitat d'innovacions radicals pel que fa a la didàctica de les llengües: les tasques d'aprenentatge, el treball cooperatiu i autònom, l'ensenyament orientat a l'ús de la llengua i a la comunicació, el treball de reflexió metalingüística.
- El dilema que se'ls presenta quan tracten sobre l'ubicació dels alumnes. En aquest sentit s'han estudiat de manera detallada les alternatives sobre l'organització del grup, i d'una manera més concreta el dins/fora de l'aula.
- Els perills de la tendència a una categorització estereotipada de certs grups etnolingüístics.

- La distribució de les responsabilitats entre l'administració educativa i els professors pel que fa a la necessitat de canvis importants en la didàctica de la llengua.
- El treball de desenvolupament cognitiu que es pot impulsar des del treball lingüístic a les aules d'acollida: l'estructuració d'idees, l'organització de textos, la planificació del discurs.
- La necessària implicació de tot el professorat en els processos d'ensenyament del català i en la promoció de situacions d'ús a totes les àrees del currículum.
- La necessitat d'una atenció singular i personalitzada dels nouvinguts és una convicció compartida pels diferents docents. Es considera important protegir la imatge dels alumnes i garantir el seu benestar afectiu. També destaca la prioritat als processos d'aprenentatge front a la obsessió per les competències resultants.

6. Referències

Alegre, M.A. (2005). *Educació i immigració: l'acollida als centres educatius.* Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Alegre, M.A., Collet, J. (2007). *El plans educatius d'entorn: debats, balanç i reptes*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Bange, P. (2005). *L'apprentissage d'une langue étrangère. Cognition et interaction*, París: L'Harmattan.

Bertaux, D. (2001). *Les récits de vie,* París: Nathan.

Borg, S. (2003), "Teacher cognition in language teaching: a review of research on what language teachers think, know, believe, and do". *Language Teaching*, 36, 2, pp. 81-109.

Bronckart, J-P. (2004), "Pourquoi et comment analyser l'agir verbal et non verbal en situation de travail", *Cahiers de la Section des Sciences de l'Éducation* (U. de Genève) 103, pp. 11-144.

Cadet, L. i Causa, M., (2005), "Culture(s) éducative(s) et construction d'un répertoire didactique en formation initiale", Beacco et al. (eds), *Les cultures éducatives et linguistiques dans l'enseignement des langues*, París , PUF, pp. 159-182.

Camps, A. (ed.) (2006), *Diálogo e investigación en las aulas. Investigaciones en didáctica de la lengua,* Barcelona: Graó

Causa, M. (2005), "Interaction didactique et formation initiale: le rôle de la triade dans le processus d'appropriation d'une parole professionnelle", *Le Français dans le Monde*, nº spécial Recherches et Formation, pp. 160-169.

Cavalli, M. (2005). *Éducation bilingue et plurilinguisme. Le cas du Val d'Aoste*. París: Didier.

Coste, D., (2001), "Diversité des représentations, complémentarité des fonctions: les langues dans une construction du plurilingüisme" *Intercompreensão*, 9, *Revista de Didactica das Linguas,* 9-21.

Cots, J.M. i Nussbaum, L. (2003), "Consciència lingüística i identitat", Perera et al. (eds.), *L'educació lingüística en situacions multiculturals i multilingües*, Barcelona: ICE-UB, 71-89.

Deprez, C. (2000), "Histoires de langues, histoires de vies. Modes d'expression de l'identité linguistique dans les histoires de vie des personnes bilingues", *Cahiers de Sociolinguistique*, 5 167-174.

Fillietaz, L. (2005), Mise en discours de l'agir et formation des enseignants: quelques réflexions issues des théories de l'action, *Le français dans le monde. Recherches et Applications*, juillet.

Gajo, L. (2001). *Immersion, bilinguisme et interaction en classe*. Paris: Didier.

Gajo, L., Matthey, M., Moore, D. i Serra, C. (eds.) (2004). *Un parcours au contact des langues. Textes de Bernard Py commentés*. París: Didier.

Goodson, I. (ed.) (2004), *Historias de vida del profesorado*, Barcelona: Octaedro.

Guasch.,O i Ríos, I. (2003), "Usage des langues, construction des concepts et écriture en L2", nº Hors série, *Revue LIDIL*, Université Stendhal de Grenoble, pp. 61-78.

Jaubert, M. et al., (2004), "Parler et débattre pour repenser son enseignement au collège : une étude de cas », *Repères* nº 30, pp. 55-86.

Kerbrat-Orecchioni, C. (2005). *Le discours en interaction*, París: Armand Colin.

Lüdi, G. i Py, B. (1981, 2ªed. 2002), *Être bilingue*, Berna: Lang.

Lüdi, G. i Py, B. (eds.)(1995), *Langues de changement et changement de langues*. Lausanne: L'âge de l'homme.

Matthey, M. (ed.) (1997), *Les langues et leurs images*, Neuchâtel : IRDP.

Milián, M. i Guasch, O. (2004). "La formación del profesorado en las comunidades en dos lenguas oficiales", *Textos de Didáctica de la Lengua y la Literatura*, 37, pp. 105-110.

Mochet, A.M. et al. (2005). *Plurilingüisme et apprentissages* . Mélanges Daniel Coste, Lyon: E.N.S.

Moore, D. (ed.),(2001), *Les représentations des langues et leur apprentissage*, Paris: Didier.

Moore, D. (2006). *Plurilinguismes et école*. París: Didier.

Perrenoud, P., (2001). *Développer la pratique réflexive dans le métier d'enseignant*, Issy-les-Moulineaux, ESF.

Py, B. (2000), "Représentations sociales et discours. Questions épistémologiques", *TRANEL,* 32, pp. 5-20.

Richards, J.C. (1998), *Beyond training*, Cambridge: Cambridge University Press

Schön, D. (1983), *The reflective practionner*, New York: Basic Books.

Simon, D.L. i Sabatier, C. (2003). "Le plurilingüisme en construction dans le système éducatif: contextes, dispositifs, acteurs", Nº Hors série, *Revue LIDIL*, Université Stendhal de Grenoble.

Vanhulle, S. (2004). "L'écriture réflexive, une inlassable transformation sociale de soi", *Repères* nº 30, pp. 13-32.

Ventura, M. (2006). "L'assessorament educatiu en la cruïlla de la formació del professorat". *Temps d'Educació*, nº 30, pp.77-89.

Vila, I. (2001), "Algunes qüestions referides a l'aprenentatge lingüístic de la infància estrangera a Catalunya", *Articles de Didàctica de la Llengua i la Literatura*, 23, pp. 22-28.

Vila, I., Siqués, C. i Roig, T. (2006). *Llengua, escola i immigració: un debat obert*. Barcelona: Graó.

Bibliografia complementària

Ballesteros, C. (1999) *Percepciones, creencias y actuaciones de los profesores de lenguas propias durante los dos primeros años de la enseñanza secundaria obligatoria*, Tesi doctoral UB.

Ballesteros, C. i Palou, J. (2002). "Les creences dels professors i l'ensenyament de la llengua oral". *Didàctica de la llengua oral formal*. Barcelona: Graó. pp. 111-122.

Ballesteros, C., Cambra, M. , Fons, M. i Palou, J. (2003). "Les representacions dels professors pel que fa a les situacions plurilingües escolars. Implicacions pràctiques, teòriques i ètiques de les entrevistes", a la Trobada de la xarxa XELFEMM*: L'educació lingüística i la formació d'ensenyants en situacions multiculturals.*Cercle d'anàlisi del discurs, UAB, octubre.

Ballesteros, C., Llobera, M., Cambra, M., Palou, J., Riera, M., Civera, I., Perera, J. (2001). El pensamiento del profesor. Enseñanza de lengua y reforma. En: Camps, A. (ed.), El aula como espacio de investigación y reflexión. Investigaciones en didáctica de la lengua, Barcelona, Graó, 196-207.

Ballesteros, C.; Cambra, M.; Fons, M. i Palou, J. (2005). "Creencias, representaciones y saberes de los profesores de lenguas en las nuevas situaciones plurilingües escolares de Cataluña". *Simposi: La formación de docentes para situaciones plurilingües. IV Jornadas de Desarrollo Humano y Educación*: Educar para el cambio. Alcalà d'Henares, 6-9 de setembre.

Bange, P. (1992), "A propos de la communication et de l'apprentissage en L2, notamment dans ses formes institutionnelles", *A.I.L.E.*, 1, 53-86.

Bronckart, J-P. (2004), "Pourquoi et comment analyser l'agir verbal et non verbal en situation de travail", *Cahiers de la Section des Sciences de l'Éducation* (Université de Genève) 103:11-144.

Bronckart, J.P. (2005), "L'analyse des pratiques comme technique du développement humain", *IV Jornadas de Desarrollo Humano y Educación*, Alcalá (en premsa a Cultura & Educación).

Bucheton, D. et al., (2004), "Les pratiques langagières des enseignants : des savoirs professionnels inédits en formation", *Repères* nº 30, pp. 33-54.

Cambra, M. , Ballesteros, C. i Palou, J. (2002). "Les représentations des professeurs de langue sur l'enseignement dans les situations éducatives plurilingues en Catalogne", *VI Congrés Internacional de l'AILA*, Singapur.

Cambra, M. (2000),"El pensament del professor. Formació per a la pràctica reflexiva", Camps, A. Cambra, M. i Ríos, I. (Eds), *Recerca i Formació en didàctica de la llengua*, Barcelona: Graó, 161-172.

Cambra, M. (2003). *Une approche ethnographique de la classe de langue*. Paris: Didier.

Cambra, M. (2005). "L'(auto-)observation et l'analyse de l'interaction en sous-groupes par de futurs enseignants de Français Langue Etrangère. L'évolution des représentations sur l'apprentissage". *Le Français dans le Monde*. *Recherches et Applications*, Les interactions en classe de langue. Numéro Spécial. Juillet, pp. 148-159, ISSN 0015-9395.

Cambra, M., Ballesteros, C. ,Fons, M. i Palou, J. (2004). "La identitat lingüística que construeixen els professors a les entrevistes de recerca", a les Jornades de Tardor organitzades per la xarxa XELFEMM (*L'educació lingüística i la formació d'ensenyants en situacions multicultural)* i per la *Xarxa d'Estudi del D*iscurs, sobre "El joc de les identitats en els discursos orals", UPF, octubre.

Cambra, M., Ballesteros, C., Palou, J. et al. (2000), "Creencias y saberes de los profesores en torno a la enseñanza de la lengua oral", Cultura y Educación, 17-18: 25-40.

Cambra, M., Palou, J., Ballesteros, C. i Fons, M. (2005). "Creences, representacions i sabers dels professors de llengües en les noves situacions plurilingües escolars". Comunicació presentada al *Primer seminari Interuniversitari 'L'aula com a àmbit de recerca sobre l'ensenyament i l'aprenentatge de la llengua (llengües)'.*

Causa, M. (2003) «Contexte d'enseignement / contexte de formation : des savoirs théoriques aux pratiques de classe », Colloque International « Le FLE/S entre singulier et pluriel, entre offre et demande», Tours, Institut de Touraine.

Causa, M. (2005). "Interaction didactique et formation initiale". *Le français dans le monde*, Juillet.

Clark, C.M. y Peterson, P, (1986), "Teachers'thought process", in Wittrock, M.C. (ed.) Handbook of research on teaching, Nueva York, MacMillan.

De Pietro, J.F. i Muller, N. (1997), " La construction de l'image de l'autre dans l'interaction . Des coulisses de l'implicite à la mise en scène", *VALS/ASLA*, 65, 25-46.

De Pietro, J.F. i Wirthner, M., (1996), « Oral et écrit dasn les représentations des enseignants et dans les pratiques quotidiennes de la classe de français », *TRANEL*, nº 25, 29-49

Deprez, C. (1994), *Les enfants bilingues : langues et familles*, Paris : Didier.

Deprez, C. (1999), "Le jeu des langues dans les familles bilingues d'origine étrangère", *Éducation et sociétés plurilingues/ Educazione e società plurilingue*, nº 6, 35-37

Donato, R. (2000), "Sociocultural contributions to understanding the foreign and second language classroom", in Lantolf, J.P. (2000) (ed.), Sociocultural Theory and Second Language Learning, Oxford University Press.

Elbaz, F. (1991), "Research on teachers' knowledge: The evolution of a discourse", *Journal of Curriculum Studies*, 23, 1, 1-19.

Esteve, O. (1999) *La reflexió metalingüística mitjançant la producció escrita en els primers nivells d'aprenentatge d'alemany (LE) per part d'adults*, Tesi de doctorat dir. per M. Cambra, U. de Barcelona

Fons, M. (2005). "Creencias de tres maestras respecto al proceso de alfabetización inicial". *IX Simposio Internacional de la SEDLL* . Barcelona.

Fons, M. i Ballesteros, C. (2005). "Enseñar y aprender lengua oral en contextos multilingües". Aula de Innovación Educativa, Editorial Graó, Nº 147 pp: 16-18.

Freeman, D, (1996), "Redefining the realtionship between research and what teachers know", in Bailey, i Nunan, D, (eds.). *Voices from the language classroom*, Cambridge: Cambridge Univ.Press.

Freeman, D, i Richards, J.C. (eds.), (1996), *Teacher learning in language teaching*, Cambridge: Cambridge University Press.

Gajo, L. i Mondada, L. (2000), *Acquisistion et interaction en contextes*, Fribourg: Éd. Université de Fribourg.

Goodson, I. (ed.) (2004), *Historias de vida del profesorado*, Barcelona: Octaedro.

Johnson, K. (1994), "The emerging beliefs and instructional practices of preservice English as a second language teachers", *Teaching and Teacher Education*, 10 (4), 439-452.

Kauffman, J.C. (1996). *L'entretien compréhensif*. Paris: Nathan.

Lüdi, G. i Py, B. (eds.)(1995), Langues de changement et changement de langues, Lausanne: L'âge de l'homme.

Matthey, M. (ed.) (1997), *Les langues et leurs images*, Neuchâtel : IRDP.

Meijer, P, Verloop, N, i Beijard, D. (1999), "Exploring language teacher's practical knowledge about teaching reading comprehension", *Teaching and Teacher Education*, vol.15, 59-84.

Murillo, I., (2004). *Estudio de la interacción como proceso de formación entre dos profesores de español como lengua extranjera y su tutora*, Memoria del Màster d'Espanyol Llengua estrangera, UB

Pajares, M.F. (1992). "Teachers' beliefs and educational research: Cleaning up a messy construct". *Review of Educational Research*, 62, 307-332

Palou, J. (2002) *L'ensenyament i l'aprenentatge del català com a primera llengua a l'escola. Creences i actuacions dels mestres amb relació a les activitats de llengua oral a l'etapa primària*, Tesi doctoral, UB, dirigida per M. Cambra.

Palou, J., Ballesteros, C., Cambra, M. i Fons, M. (2004). "Entrevistes i debats de professors sobre l'ensenyament de les llengües a l'escola plurilingüe. Aportacions a l'estudi de les representacions", a la Trobada de la xarxa XELFEMM*:* dedicades a: *Multilingüisme , escola i formació del professorat*, UAB, novembre.

Palou, J.; Cambra, M. i Ballesteros, C. (2003). "Las representaciones de los profesores de lenguas sobre las situaciones educativas plurilingües en Cataluña" al *Congreso Internacional sobre Interculturalidad, Formación del profesorado y Educación*, organitzat per l'UNED, a Madrid, abril.

Palou, J.; Cambra, M.; Ballesteros, C. (2002). "Les représentations des professeurs de langue sur l'enseignement dans situations éducatives plurilingues a Catalogne". *Congrés International de l'AILA*. Singapur, desembre.

Palou, J. , Riera, M, Cambra, M., Civera, I. (2000), "Els professors de llengua: entre el desig i la realitat" A Camps, A., Cambra, M., Ríos, I. (eds.) (2000), Recerca i Formació en didàctica de les Llengües, Barcelona: Graó, (3er bloc) 173-182.

Pekarek, S. (1999). *Leçons de conversation: Dynamiques de l'interaction et acquisition de compétences discursives en classe de langue segonde*, Fribourg: Éd. U.de Fribourg.

Perrefort, M. (1996). "Formes et fonctions du stéréotype dans des interactions en situation de contact", *A.I.L.E*., nº 7, 139-154.

Py, B. (1993), L'apprenant et son territoire: système, norme et tâche", AILE, 2, 9-24

Ribas, T, Milián, M., Guasch, O. , Bigas, M. (en premsa). "Interacción, discusión y reflexión en la formación de maestros", *Cultura & Educación*.

Ruiz, U. (ed.) (2000). *Didáctica de la segunda lengua en Ed. Infantil y Primaria*, Madrid: Síntesis.

Sablonier, M.; Cambra, M. (2003). "Un estudi etnogràfic sobre un grup de nens durant l'experiència d'aprenentatge de llengües d'acollida". *L'educació lingüística en situacions multiculturals i multilingües*. Barcelona: ICE de la Universitat de Barcelona. pp. 247-259. ISBN: 84-88795-72-6 Dipòsit legal: B-47.332-2003.

Sablonier, M.; Cambra, M. (2004). "Una experiència educativa en les llengües d'acollida. Aprendre entre iguals amb un grup de nens de l'Índia, el Marroc i les Filipines". *El tractament de la diversitat. Qüestions organitzatives. IV Simposi Llengua, Educació i Immigració*. Girona: Documenta Universitaria, pp. 269-279. ISBN: 84-96367-13-4 Dipòsit legal: GI-1357-2004

Van Lier, (2004), *The ecology and semiotics of language learning: a sociocultural perspective*, Boston: Kluwer Academic.

Van Lier, L. (1996). *Interaction in the Language Curriculum. Awareness, autonomy & authenticity. Applied Linguistics and language study*, New york: Longman.

Vion, R. (1992). *La communication verbale*, Paris: Hachette.

Woods D. (1996), *Teacher Cognition in Language Teaching. Beliefs, Decision-making and Classroom Practice*, Cambridge: Cambridge University Press.

Zanting, A., Verloop N. i Vermunt J. (2003). "How do Student Teachers Elicit their Mentor Teachers' Practical Knowledge?", *Teachers and Teaching: theory and practice*, 9 (3), pp. 197-211.